

OHJE KILPAILULAINSÄÄDÄNNÖN NOUDATTAMISESTA ENERGIA- TEOLLISUUS RY:N TOIMINNASSA

OHJEEN TARKOITUS

Suomen kilpailunrajoituslaki muuttui 1.5.2004. Sillä yhdenmukaistettiin Suomen ja EU:n kilpailulainsäädäntöä. Varsinaiset kilpailuoikeuden perusteet säilyivät ennallaan, mutta uudistuksen merkittävin muutos toimijoiden kannalta oli poikkeuslupa- ja puutumattomuustodistuksista luopuminen. Nykyisin elinkeinonharjoittajan tulee itse arvioida, täytyvätkö toiminalle kilpailulainsäädännössä asetetut ehdot ja määräykset. Tämä ns. itsearviointimenettely on yritysten kilpailuoikeudellista riskienhallintaa.

Tämän ohjeen tarkoitus on kertoa kilpailulainsäädännön merkityksestä sekä varmistaa, ettei kilpailulainsäädäntöä rikota Energieateollisuus ry:n toiminnassa. Tarkoitus on, että ohje jaetaan Energieateollisuus ry:n henkilöstölle, valiokunnille ja työryhmille ja käydään läpi aina uuden ryhmän ensimmäisessä kokouksessa. Kilpailulainsäädäntö ei koske työmarkkinatoimintaa.

Tämä ohje ei ole tyhjentävä eikä se pysty antamaan vastausta kaikkiin kilpailuoikeudellisiin kysymyksiin. Ohjeessa on pyritty erittelemään kilpailulainsäädännön merkitys sähkön tuotannon, jakelun, kaupan sekä palvelutuotannon ja kaukolämmön osalta.

Tämä ohje on hyväksytty Energieateollisuus ry:n hallituksen kokouksessa 14.3.2005.

KESKEISIMMÄT OHJEET

- 1) Energieateollisuus ry:n toiminnassa tulee noudattaa kilpailuoikeuden periaatteita ja säännöksiä
- 2) Kokoukset suunnitellaan huolellisesti siten, että niihin ei oteta mukaan asioita, joilla voi olla vaikutusta yritysten tulevaan hinta- ja markkinakäyttäytymiseen. Tällaisia aiheita ovat erityisesti yritysten luottamukselliset tiedot. Luottamuksellisena tietona tulee pääsääntöisesti pitää tietoa, jota ei ole saatavilla julkisista lähteistä ja jolla on merkitystä yritysten kilpailu- ja markkinakäyttäytymiseen. Luottamuksellisen tiedon vaihtaminen ja luovuttaminen voi johtaa tai antaa oletettaman kilpailutilanteen vääristymiseen merkityksellisillä markkinoilla.

Esimerkkeinä yrityksen luottamuksellisista tiedoista voidaan mainita:

- myynti- ja ostohinnat tai tiedot, joista hintoja voidaan päätellä
- ostoalueet, myyntialueet
- tuotantotavoitteet
- markkinaosuustiedot
- projekti- ja investointisuunnitelmat
- hankintatiedot
- liikevaihtotiedot



- myynnin volyymit
- kustannusrakenteet
- tiedot asiakkaista ja niiden ostoista
- liikesalaisuuksiin luokiteltavat tekniset ja kaupalliset asiat

Luottamuksellisia tietoja arvioitaessa tulee huomata sähkönjakelu- ja osin kaukolämpötoimintojen ero sähköntuotanto- ja sähkökauppatoiminnoista sekä palvelutuotanto-toiminnasta. Viimeksi mainituissa liiketoiminnoissa luottamuksellisena pidettävä tieto saattaa muussa toiminnassa olla julkista esim. EMV:n julkaisemien tietojen pohjalta.

- 3) Esityslistasta tulee selkeästi käydä ilmi toisaalta keskustelua edellyttävät asiat ja toisaalta vain tiedoksi tarkoitetut asiat
- 4) Esityslista hyväksytetään osallistujilla kokouksen työjärjestykseksi ja siinä pitäydytään koko kokouksen ajan
- 5) Tilastoyhteenvedoihin ja markkinakatsauksiin ei liitetä kommentteja, analyysyjä ja huomioita, joiden perusteella voidaan päätellä yksittäisten yritysten tulevaa hinta- tai markkinakehitystä – yritysten toimintaan liittyvät luottamukselliset tiedot on pidettävä luottamuksellisina
 - yhteenvedot ja tilastot eivät saa luonteensa puolesta mahdollistaa kilpailuodellisesti kiellettyä toimintaa, sen sijaan esim. asiakkaiden hyväksyi kerättävät tilastot ovat pääosin mahdollisia
 - luottamuksellisena Energiateollisuus ry:n käyttöön tilastojen ja katsausten laatimista varten annetuista tiedoista ei saa keskustella kokouksissa eikä niistä saa vaihtaa myöskään tietoja kilpailijoiden kesken
 - julkisiin esim. EMV:n keräämiin tilastoihin voi liittää kommentteja, kunhan niistä ei selviä yksittäisiin yrityksiin kohdennettavissa olevia tietoja
- 6) Jos kokouksen aikana keskustelu siirtyy kielletylle puolelle, siitä on huomautettava välittömästi ja aiheen käsittely keskeytettävä
- 7) Pöytäkirjaan kirjataan kokoukseen osallistujien nimet sekä käsitellyt aiheet tosiasiallisesti ja selkeästi

KIELLETYT JA SALLITUT KILPAILUNRAJOITUKSET

Kilpailunrajoituslaissa kielletään yritysten välisiin sopimuksiin, järjestelyihin ja muihin yhteisymmärryksiin perustuvat kilpailunrajoitukset (4 §) ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttö (6 §). Kaikki 4 §:ssä kielletyt kilpailunrajoitukset eivät kuitenkaan ole lainvastaisia, koska järjestelyt voivat kuulua uuden 5 §:n poikkeuksen piiriin. Vastaavat yhteisöoikeuden määräykset löytyvät EY:n perustamissopimuksen artikloista 81 ja 82.



Kilpailunrajoituslain 4 § - kilpailua rajoittavat sopimukset

Kilpailunrajoituslain 4 § koskee sekä kilpailevien yritysten välisiä (horisontaaliset kilpailunrajoitukset) että toimitus- ja jakeluteitä koskevia sopimuksia (vertikaaliset kilpailunrajoitukset).

Sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy, ovat kiellettyjä.

Edellä mainitulla kieltoperiaatteella pyritään lähtökohtaisesti kieltämään sellaiset kilpailua rajoittavat toimet ja järjestelyt, joilla katsotaan olevan vahingollisia vaikutuksia terveelle taloudelliselle kilpailulle. Kieltoperiaatteen tulkinnan kannalta ei kuitenkaan ole merkittävää ainoastaan se, että toimintaan osallistujalla on nimenomaisena tarkoituksena ollut rajoittaa kilpailua, vaan myös se, että mainitun kieltoperiaatteen alaisen toiminnan tai järjestelyn seurauksena on objektiivisesti tarkasteltuna kilpailun rajoittaminen.

Erityistä huomiota tulee asettaa vapaan kilpailun piirissä toimiville sähköntuotanto-, sähkökauppa- ja palvelutuotantosektoreille.

Suoraan kilpailunrajoituslain 4 §:n nojalla kiellettyjä ovat lähtökohtaisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:

1. joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;
2. joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;
3. joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä;
4. joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja siten, että kauppakumppanit asetetaan epäedulliseen kilpailuasemaan; tai
5. joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

Kilpailunrajoituslaki soveltuu, kun kielletyillä sopimuksilla, päätöksillä ja menettelytavoilla on merkittävä vaikutus toimivaan kilpailuun Suomessa tai suomalaisen asiakaspiirin osalta, muutoin kilpailurajoitukseen sovelletaan EY:n kilpailuoikeuden sääntöjä ja periaatteita.

Horisontaaliset kilpailunrajoitukset – kilpailijoiden välinen yhteistyö – kartellit

Kilpailijoiden välisestä kielletystä eli horisontaalisesta yhteistyöstä puhutaan yleisemmin kartelleina. Selkeimpinä esimerkkeinä kartelleista ovat ns. vakavimmat tapaukset, kuten hinnoista tai alueista sopiminen, joiden suoranaista tarkoituksena on rajoittaa vapaata markkinakilpailua. Kartellit voidaan jakaa hinta-, tuotannonrajoitus-, markki-



noidenrajoitus- tai tarjouskartelleihin. Muina kartellin muotoina voidaan mainita ns. ehto- eli hallituskartellit. Edellä mainitusta on siis huomattava, että vakavimpien mm. hintakartellien ohella voidaan erottaa myös muita kilpailijoiden välisiä yhteistyön muotoja, joiden suoranaisena tarkoituksena ei ole kilpailun rajoittaminen, mutta jotka saattavat kilpailuoikeudellisesti arvioiden johtaa vahingolliseen lopputulokseen, etenkin todennettavissa olevien yhdenmukaistettujen menettelytapojen johdosta. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät yhtiöt toimi itsenäisesti vaan korvaavat markkinaehtoisen toiminnan toisiaan konsultoimalla tai tietoisella toimintojen yhteensovittamisella.

Vertikaaliset kilpailurajoitukset

Kilpailijoiden välisen kielletyn yhteistyön lisäksi elinkeinoelämän eri portaiden väliset, eli vertikaaliset kilpailurajoitukset ovat myös kieltoperiaatteen vastaisia, jos niillä merkittävästi pyritään estämään ylemmän tai alemman toimitus- tai jakeluportaan toimintaa tai kilpailua. Pääsääntönä tulee olla, että eri liiketoiminnan portailla olevien yritysten on voitava vapaasti päättää toimintatavoistaan.

Esimerkkeinä vertikaalisista kilpailurajoituksista voidaan mainita mm:

- määräykset jälleenmyyntihinnasta sekä muista jälleenmyyntiehdoista
- rajoitus alueista tai asiakkaista, joille sähköä voi myydä tai ei voi myydä
- ostajan markkinointitapaan liittyvän rajoituksen asettaminen
- toisen osapuolen toimintavapautta kaventavan rajoituksen asettaminen
- yksinostovelvoite, eli ostajan antama sitoumus ostaa kaikki tai suurin osa tuotteista tai palveluista toimittajalta
- yksinmyyntivelvoite, eli toimittajan antama sitoumus myydä kaikki tai suurin osa tuotannostaan tai palveluistaan ostajalle
- kohtuuttoman ajallisen tai maantieteellisen kilpailukiellon asettaminen

Yllä olevaan tulee erityisesti kiinnittää huomiota, kun laaditaan Energiateollisuus ry:n ohjeita ja suosituksia. Sähkön verkko- ja myyntitoiminnassa sekä kaukolämmössä on järjestötoimintana laaditut yleiset sopimusehdot, jotka on käyty läpi yhdessä viranomaisten kanssa. Tämänkaltaisten yleisten ehtojen ei kuitenkaan katsota estävän, rajoittavan tai vääristävän kilpailua ja ne ovat sallittuja. Sen sijaan yksittäisten yritysten tulee aina päättää hintansa, laskutusjärjestelynsä, maksuehtonsa, vakuuspolitiikkansa jne. (=kilpailuparametrit), itsenäisesti. Niistä sopiminen ja niitä sisältävien tietojen luovuttaminen ja vaihtaminen on kiellettyä.

On huomattava, että myös toimialajärjestö on tulkittu elinkeinonharjoittajien yhteenliittymäksi. Jos em. sopimus, päätös tai menettelytapa on tehty yhdistyksen toiminnassa, myös yhdistys katsotaan osalliseksi kiellettyyn toimintaan ja sille voidaan asettaa kilpailuoikeudellinen seuraamusmaksu, joka voi karkeimmissa kilpailunrikkomistapauksissa nousta jopa 10 % kunkin kilpailurajoitukseen osallistuneen yrityksen tai niiden yhteenliittymän edellisen vuoden vahvistetusta liikevaihdosta. Kilpailurajoituslain kieltoperiaatteen vastaiseen toimintaan osallistunut yritys tai niiden yhteenliittymä voi seuraamusmaksun lisäksi olla vahingonkorvausvelvollinen kilpailua rajoittavasta toiminnasta.



Kilpailunrajoituslain 5 § - kilpailunrajoituslain poikkeussääntö

Kaikki 4 §:ssä kielletyt kilpailunrajoitukset eivät kuitenkaan aina ole lain vastaisia, koska järjestelyt voivat kuulua 5 §:n poikkeussäännöksen piiriin (ns. tehokkuusperustelut).

Poikkeussäännöksen tarkoituksena on sallia sellaiset kilpailunrajoitukset, joiden kilpailua edistävät vaikutukset ovat suuremmat kuin niiden kilpailua rajoittavat vaikutukset

Kilpailunrajoituslain kieltoperiaatteen vastainen kilpailunrajoitus on sallittua kun se tosiasiallisesti täyttää kaikki seuraavat edellytykset (ns. tehokkuusedellytykset):

1. osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä
2. jättää kuluttajille tai asiakkaille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä
3. ei aseta asianomaisille elinkeinonharjoittajille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi; ja
4. ei anna näille elinkeinonharjoittajille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia hyödykkeitä

Poikkeussäännön lisäedellytyksenä on, että kilpailunrajoitusten tulee kaikilta osin olla välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteutumiseksi ja toiminta ei saa antaa siihen osallistuneille osapuolille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevilta markkinoilta.

Esimerkiksi yleiset sopimusehdot lain vaatimukseen verrattuna kuluttajansuojaa parantavina ja etenkin toimialan asiakastoimintoja asiakkaiden kannalta positiivisella tavalla yhdenmukaistavina olisivat tämän kohdan nojalla sallittuja, vaikka niitä pidettäisiin jostain syystä muuten 4 § vastaisina.

Lisäksi voidaan huomioida, että ns. vähämerkityksellisinä pidettävät järjestelyt, voivat jäädä kilpailunrajoituslain soveltamisalan ulkopuolelle. Vähämerkityksellisinä järjestelyinä pidetään ainoastaan kilpailijoiden välisiä horisontaalisia yhteistyöjärjestelyitä, jos järjestelyihin osallistuneiden yhteenlaskettu markkinaosuus merkityksellisillä markkinoilla on maksimissaan 10 %. Vertikaalisissa suhteissa vähämerkityksellisinä järjestelyinä pidetään järjestelyitä, joissa muut kuin keskenään kilpailevat yritykset sopivat keskenään eikä yhdenkään järjestelyihin osallistuneen yrityksen markkinaosuus ylitä 15 %.

Määrävän markkina-aseman väärinkäyttö – kilpailunrajoituslain 6 §

Yhden tai useamman elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän määrävän markkina-aseman väärinkäyttö on kiellettyä. Määrävän markkina-aseman katsotaan olevan yhdellä tai useammalla elinkeinonharjoittajalla tai niiden yhteenliittymällä, jolla on niin merkittävä markkinavoima, esim. 35 – 40 % markkinaosuus, merkityksellisillä maantieteellisellä tai hyödykemarkkinoilla siten, että ko. elinkeinonhar-



joittajat tai niiden yhteenliittymä kykenee itsenäisesti ja merkittävästi ohjaamaan markkinoiden hintatasoa tai muita ehtoja, taikka vastaavalla tavalla muutoin vaikuttamaan kilpailuun tietyllä tuotanto- tai jakeluportaalla.

Kiellettyä väärinkäyttöä on kilpailunrajoituslaissa nimenomaisesti yksilöity:

1. kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien kauppaehtojen suora tai välillinen määrääminen;
2. tuotannon, markkinoiden tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi
3. erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppanien samankaltaisiin suorituksiin kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasetelmaan asettavalla tavalla; tai
4. sen asettaminen sopimuksen syntymisen edellytykseksi, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen

Erityisesti välillisten ehtojen määräämiskielto on pidettävä mielessä, kun laaditaan Energiateollisuus ry:n ohjeita ja suosituksia.

Laissa kielletään määräävän markkina-aseman väärinkäyttö käytännössä samalla tavalla kuin tähänkin asti. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön voivat yritykset syyllistyä myös yhdessä, periaatteessa esim. järjestö jäsenistönsä yhteistyön kautta voi harjoittaa määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Energiateollisuus ry:n jäsenistöllä on yhteenlaskettuna toimialoillaan erittäin merkittävä markkina-asema.

KILPAILUNRAJOITUSLAIN VAIKUTUS ENERGIATEOLLISUUS RY:SSÄ

Kilpailulainsäädännön kielletyn horisontaalisen yhteistyön periaate ei sinänsä kiellä kilpailijoiden tapaamisia, mutta tapaamisten ja niissä käytyjen keskustelujen tulee olla edunvalvonnan kannalta perusteltuja. Kilpailulainsäädäntöä ei saa rikkoa myöskään edunvalvonnan nimissä. Epäselvyyksien välttämiseksi kilpailijoiden välisen tapaamisen ja sen sisällön tulee aina olla perusteltavissa.

Alan kannalta yleistä edunvalvontaa sekä yhteistyötä, joka johtaa yritysten tehostuneeseen toimintaan (esim. tunnuslukujen vertailu, keskeytystilastot, vauriotilastot, ympäristönsuojelun parantamiseen tähtäävä yhteistyö) voidaan pitää sallittuna. Tällaisella yhteistyöllä ei ole vaikutusta yritysten tulevaan hinta- tai markkinakäyttäytymiseen. Energiateollisuus ry:n puitteissa tehtävän yhteistyön voidaan katsoa hyödyntävän myös viime kädessä kuluttajia.

Tietojenvaihdon ja tilastoyhteistyön osalta on varmistettava, että kerättävät tiedot ja niistä laadittavat yhteenvedot ja tilastot eivät luonteensa puolesta mahdollista kilpailuoikeudellisesti kiellettyä toimintaa.



Energiateollisuus ry:ssä järjestettävistä kokouksista

Energiateollisuus ry:ssä toimii useita yritysten edustajista koostuvia valiokuntia ja työryhmiä. Ne toimivat Energiateollisuus ry:tä ohjaavina sekä alan kannalta keskeisiin edunvalvontakysymyksiin yhteisiä kantoja muodostavina eliminä.

Kaikista pidetyistä kokouksista tulee laatia pöytäkirjat, joista näkyy osallistujien nimet sekä käsitellyt aiheet tosiasiallisesti ja selkeästi kirjattuna. Vastuu kilpailulainsäädännön noudattamisesta on erityisesti ryhmien puheenjohtajilla ja kokouksiin osallistuvalla Energiateollisuus ry:n henkilökunnalla.

Energiateollisuus ry:n järjestämissä kokouksissa tai niiden puitteissa ei saa keskustella eikä muutoinkaan sivuta aiheita, jotka edellä kerrotuin tavoin ovat kilpailulain vastaisia. Merkittävänä arviointikriteerinä tulee pitää tietojen luottamuksellisuutta sekä sitä, onko päätösten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen tarkoituksena merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua.

Tilastotoiminta Energiateollisuus ry:ssä

Energiateollisuus ry:ssä laaditaan edunvalvonta- ja tiedontuottamistehtävien johdosta erilaisia tilastoja. Kilpailuoikeudellisilla säännöksillä on vaikutus myös tilastotoimintaan.

Lähtökohtana tietojen vaihdon ja tilastoyhteistyön arvioinnissa on tietojen luonne. Yrityksen kilpailu- ja markkinakäyttämiseen vaikuttavaa luottamuksellista tietoa on mikä tahansa informaatio,

- joka on ajankohtaista
- jota ei ole saatavissa julkisista lähteistä ja
- jolla on merkitystä yritysten tulevan kilpailu- ja markkinakäyttämisen kannalta.

Mitä ajankohtaisempia luottamuksellisia tietoja kerätään ja julkaistaan, sitä lähempänä kilpailurajoituslain tarkoittamaa kiellettyä yhteistyötä ollaan. Liikesalaisuuksiin verrattavien tietojen vaihdossa sallittuna lähtökohtana on noin vuoden vanhojen (tai sitä vanhempien) tietojen julkaiseminen. Tiedon muista tekijöistä ja yhteiskunnallisiin perusteluihin nojautuen voidaan ajankohtaisemman tiedon vaihtaminen sallia. Vaihtoa voidaan perustella:

- toimijoiden lukuisuudella
- tilaston yleisyydellä
- alueellisella laajuudella (kattaa koko maan)
- laajalla käytöllä
- tilastosta ei voi lukea suoraan eikä välillisesti yksittäisen yrityksen tietoja, joilla voi olla vaikutusta tulevaan hinta- tai markkinakäyttämiseen



Kuukausi tai viikkotietoja voidaan ylläpitää ja julkaista vain painavin perustein, kuten keräämisen perustuminen lainsäädäntöön.

YHTEENVETO

Tähän ohjeeseen kirjatut kilpailuoikeudelliset periaatteet ovat tarkoitettu suuntalinjoiksi Energiateollisuus ry:n toimintaan.

Kilpailulainsäädännön soveltaminen ei ole yksiselitteistä, joten epäselvissä kysymyksissä oikean soveltamislinjan löytäminen edellyttää tapauskohtaista harkintaa.

Tätä ohjetta päivitetään lainsäädännön, viranomaisten antamien ohjeiden sekä markkinatilanteen muuttuessa. Energiateollisuus ry:n hallitus käsittelee ohjeen kerran vuodessa.